

תגלחת בין שתי תקופות נזירות

חנוך כץ

- א. מבוא
- ב. מצוות הנזיר
- ג. תקופות נזירות מרובות
- ד. קריאת המנחת חינוך ברמב"ם והבעיה היוצאת מקריאתו
- ה. הצעת המנחת חינוך ודחייתה
- ו. הצעת ר' יצחק הוטנר
- ז. קריאה נוספת ברמב"ם
- ח. סיכום

א. מבוא¹

בנזירות ישנו מצב בו אדם נודר על עצמו מספר נזירויות. מהבנה פשוטה של המקורות בעניין זה, נוצרת בעיה הנוגעת למצוות הגילוח המוטלת על נזיר בסוף ימי נזירותו, כשמגיעים למצב בו איננו מוצאים אף חלון זמן בו הוא יוכל לגלח בין שתי תקופות הנזירות. במאמר זה ננסה לדון בבעיה זו.

בתחילה, נסקור את מצוות הנזיר הנוגעות לסוגייה. לאחר מכן נפרט את הבעיה הנ"ל, שמובאת על ידי המנחת חינוך. נציג שתי אפשרויות פתרון לבעיה, של המנחת חינוך עצמו ושל ר' יצחק הוטנר, ואת הדחקים בכל אחת מהן. בסופו של דבר נציג הבנה נוספת של דברי הגמרא ודברי הרמב"ם, שתפתור את הבעיות מעיקרן.

ב. מצוות הנזיר

פרק ו' בספר במדבר עוסק בדיני אדם המקבל על עצמו נדר נזירות, על אדם זה מוטלת מספר מצוות – עשים ולאווים, שחלקן חלות תוך כדי תקופת הנזירות, וחלקן בסופה.

נתמקד במצוות הרלוונטיות לדיוננו:

א. שלא יגלח הנזיר שערו. מצווה זו נלמדת מהפסוק: "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור

על ראשו" (במדבר ו, ה), ובה מצווה הנזיר לא להסתפר כלל.

ב. גידול שער נזיר. מצווה זו נלמדת מהפסוק: "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" (שם),

ובה מצווה הנזיר לגדל את שערו כל ימי נזרו, והיא המצוות העשה המקבילה למצוות הלא-תעשה הקודמת.

ג. מצוות גילוח הנזיר והבאת קורבנותיו. מצווה זו נלמדת מהפסוק: "וזאת תורת הנזיר

¹ במאמר זה, הפניות סתמיות לגמרא מפנות למסכת נזיר, הפניות סתמיות לרמב"ם מפנות להלכות נזירות.

תגלחת בין שתי תקופות נזירות

ביום מלאת ימי נזרו [...] וגלח הנזיר פתח אוהל מועד [...]” (במדבר ו, יג-כ), ובה מצווה הנזיר להביא קורבנות (חטאת, עולה ושלמים) ולהתגלח בסיום ימי נזרו.

על פי הבנת הרמב"ם את המשנה (מה, א), העוסקת בסדר תגלחת הטהרה של נזיר בסוף ימי נזירותו, הוא פוסק את סדר הקורבנות כך (ח, ב): קודם החטאת, לאחריה העולה, ולבסוף יקריב את השלמים. הוא מוסיף שהגילוח יהיה לאחר הקרבת קורבן השלמים².

בהמשך הפרק (שם, ה) כותב הרמב"ם שלאחר זריקת הדמים, הנזיר מותר בתגלחת, שתית יין והיטמאות למתים, כשמצוות התגלחת היא אמנם מצווה אך אינה מעכבת להתיר את שאר האיסורים.

ג. תקופות נזירות מרובות

אחד הנושאים בהם מסכת נזיר עוסקת (בעיקר בפרקים ראשון ושלישי), הוא מקרה בו אדם מקבל על עצמו מספר נזירות. במקרה כזה, לאחר שהאדם מסיים תקופת נזירות אחת הוא מתחיל אחת אחרת. הרמב"ם עוסק בעניינים אלו בעיקר בפרק ג' בהלכות נזירות, כשבסוף הלכה יח, שעוסקת באדם שנדר נזירות 'כשער ראשו' או 'כחול היס' (מספר אסטרונומי של נזירות), הוא כותב: "ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה ביין ולא מיטמא למתים, ואם שתה או נטמא אפילו ביום התגלחת הרי זה לוקה".

הכסף משנה מפרש שם: "פשוט הוא שהרי אין שום דבר שיבדיל בין נזירות לנזירות לשיהיה מותר ביין או להיטמא למתים". כלומר לדעתו פשוט שלא יהיה מותר לנזיר כלל לשתות יין או להיטמא, מכיוון שאין גבול ברור בין שתי תקופות הנזירות.

ד. קריאת המנחת חינוך ברמב"ם והבעיה היוצאת מקריאתו

הרמב"ם, בסוף הלכה יח, שדנה בענייני הנודר נזירות 'כשער ראשו', כותב כך: "יגלח כל שלשים יום ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח". המנחת חינוך מבין בדברי הכסף משנה (שם), שהרמב"ם מדבר על כל מקרה בו אדם נדר יותר מנזירות אחת, ודברים אלו מובאים כעין סיכום לכלל מקרי הפרק, שעוסק בנזירות מרובות. קריאה זו ברמב"ם גורמת לו לתמוה:

והנה אם כי זה פשוט לדעת רבינו הכסף משנה אני בעניות דעתי איני מבין דבר זה. דהנה אנן קי"ל ומבואר ברמב"ם פ"ח ויתבאר בעזה"י לקמן דנזיר המביא קרבנותיו כיון שנזרק עליו אחד מן הדמים הותר לשתות יין.

(מנחת חינוך, מצווה שסח אות ז)

² נחלקו הלחם משנה והכסף משנה איך הרמב"ם למד במשנה, וכמי מהתנאים פסק, אך אין זה מענייננו במאמר.

המנחת חינוך מבין בברור מלשון הרמב"ם, שזריקת הדמים היא הרגע בו מסתיימת הנזירות:

הרי זה מקריב קרבנותיו וישתה וייטמא ואם הביא קרבנותיו ולא גילח ראשו אין התגלחת מעכבת אלא שותה ומיטמא לערב שמשייזרק עליו אחד מן הדמים הותר.

(ח, ה)

והרי את השער ניתן לגלח לאחר זמן, והגילוח אינו מעכב את שאר האיסורים, כמו שראינו. ומכאן הוא ממשיך ותוהה:

ונחזי אנן אם נזיר הביא קרבנותיו ולא גילח היום דמצוה עליו לגלח למחר ובכל יום שקיבל עליו עוד נזירות בוודאי אסור לקיים מצות גילוח בימי נזרו כי תגלחת אסור לנזיר ועובר אם גילח בעשה ולא תעשה כמבואר בר"מ ואין העשה דגילוח יוכל לדחות עשה ולא תעשה דקיימא לן אין עשה דוחה עשה ולא תעשה.

(מנחת חינוך שם)

כלומר, נראה שבמצב בו אדם נמצא בין נזירות, אין שום זמן בו יוכל לקיים את המצווה לגלח בסוף ימי נזרו. זאת מכיוון שלכאורה מיד לאחר זריקת הדמים וסיום תקופת הנזירות הראשונה, מתחילה לחול הנזירות השנייה, בה מוטלות על הנזיר שתי מצוות עליהן יעבור אם יגלח: מצוות העשה לגדל השער (להלן – מצוות "קדוש יהיה") והלאו האוסר לגלח אותו (להלן – איסור "תער לא יעבור"). במצב זה ישנה מצוות עשה לגלח את שערו כדין כל סוף נזירות, העומדת נגד עשה ולא תעשה לגלח את שערו מדין הנזירות השנייה. ממילא העשה הבודד אינו יכול לדחות את שני הציוויים האחרים, ועל כן הנזיר אינו יכול לגלח על הנזירות הראשונה.

המנחת חינוך מציע פתרון, לפיו המצוות האוסרות את הגילוח יכולות להידחות בשאלת חכם, ככל נדר אחר, ולכן הן יידחו בפני מצוות הגילוח (דיון שמובא ביבמות ה, א; נראה ממנו שכמו שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה שמתנגשת איתה, כך היא דוחה מצוות שניתן להיפטר מהן בשאלת חכם, כגון ענייני נדרים וכדומה). אמנם, הוא דוחה זאת, שכן גם מצוות הגילוח לאחר הנזירות הינה חלק מנדר הנזירות, ונדחית גם היא בשאלה, ושני הצדדים שווים.

אם כן, אנחנו עוד צריכים להבין את דברי הרמב"ם, כסיכומו של המנחת חינוך:

אם כן כאן לדברי הר"מ דתיכף חל עליו נזירות שניה היינו בנזרק עליו אחד מן הדמים דהותר מנזירות ראשונה תיכף באותו רגע חל עליו נזירות שניה דאין רגע

תגלחת בין שתי תקופות נזירות

מפסיק אם כן היאך מבואר דבכל ל' יום מביא קרבנותיו ומגלח כיון דתיכף אחר קרבן הראשון דאז הותר מנזירות הראשונה חל עליו תיכף השניה אם כן היאך יכול לגלח והרי הוא עובר בעשה ולא תעשה ואין העשה דגילוח דוחה כמ"ש.

(שם)

ה. הצעת המנחת חינוך ודחייתה

לאחר העלאת התהייה, מעלה המנחת חינוך הצעה נוספת. הרמב"ם (ח, ב) כותב כך: "ושוחט החטאת תחילה ואחר כך העולה ואחר כך השלמים ואחר כך יגלח", נראה מדברי הרמב"ם, שהתגלחת מותרת דווקא לאחר שחיטת השלמים, הקורבן האחרון מבין השלושה. אם כך, מחדש המנחת חינוך, שיכול הנזיר לגלח לאחר שחיטת הקורבן, ולפני זריקת הדמים של הקרבנות, אשר תחל את הנזירות החדשה.

אולם המנחת חינוך מסייג את הצעתו, שכן לא סביר שלא יזרקו דם מאף אחד מהקרבנות עד שייסימו לשחוט את כל הקרבנות ויותר הגילוח, שהרי אף אחד מהמקורות לא מדבר על כך. מכיוון שדבר זה מחודש, שכן בדרך כלל בהקרבת קרבן, זריקת הדם היא מיד לאחד השחיטה, אומר המנחת חינוך שהיה צריך להזכיר זאת. לכן, גם אם נאמר שבשאר נזירים רגילים אין שום בעיה לגלח לפני זריקת הדמים, הגמרא והרמב"ם היו צריכים לפרט את מהלך הגילוח במקרה זה, כבר במקום שעיינו במקרה של אדם שנדר שתי נזירויות, שהרי זהו חידוש ולא דבר פשוט.

לסיום, מעלה המנחת חינוך הצעה אחרת, לפיה הנזירות השנייה מתחילה רק אחר התגלחת, ולא דווקא אחר זריקת הדמים. אמנם, הוא דוחה אותה, שכן ניתן לעכב את התגלחת לזמן בלתי מוגבל, ואם מופסקת הנזירות הראשונה, מה שניתן לראות בהתרת האיסורים לשתות יין ולהיטמא, מיד תתחיל הנזירות השנייה. לכן נראית לו יותר הצעתו לפיה הנזיר מגלח בין השחיטה לזריקה.

בסוף דבריו, חוזר בו המנחת חינוך ממה שהציע, לאור גמרא מפורשת (ס, ב), בה נאמר שתגלחת הנזיר היא דווקא לאחר זריקת הדמים, ומשאיר את העניין בצריך עיון.

ו. הצעת ר' יצחק הוטנר

בספרו 'תורת הנזיר' על הלכות נזירות לרמב"ם (ג, ו), ר' יצחק הוטנר מעלה גם הוא הצעה לפתרון שאלתו של המנחת חינוך. הוא מסביר את העניין כך: ישנה מחלוקת בגמרא (ג, ב), בין רבי שמעון לחכמים, על מקרה שאדם נדר נזירות על עצמו רק באחד מאיסורי הנזיר (לדוגמה מן החרצנים או מטומאת מת). לשיטת רבי שמעון אינו נזיר כלל, ולשיטת חכמים הוא נזיר שלם. נלמד מכאן כלל, 'אין נזירות לחצאין', כלומר לא יכולה להתקיים נזירות

ללא כל המצוות התלויות בה. אמנם, כלל זה תקף רק לעניין הלאוויים, ולא במצוות העשה. ניתן לראות כך בפירוש ממקרה של נזיר שנצטרע (ז, טו), שם כותב הרמב"ם בפירוש שבטלה ממנו מצוות "קדוש יהיה" של גידול השער, ולכן מותר לו לגלח את תגלחת המצורע. בעצם צרעתו מתבטלת הקדושה שבשער הנזיר, ולכן בטלה ממנו מצוות העשה. כמו כן, כמו שניתן לראות בהלכה ב' בפרק י', שער הנזיר שהצטרע מותר בהנאה. דבר זה פשוט, שהרי איסור ההנאה מגיע מקדושת שער הנזיר, ובביטול הקדושה (ומצוות "קדוש יהיה"), מתבטל גם איסור ההנאה מהשער.

כמו כן, נוכל להסיק מכך שגם מי שמכר שער ראשו³ יוכל לנדוד נזירות, על אף ששערו אינו ברשותו, והוא לא יכול לאסור אותו בהנאה כשער נזיר. אפשר לראות שבמקרה כזה אכן יוכל לנדוד, כיוון שדומה הוא למצורע שנדר נזירות, שיכול אף הוא לנדוד ונזירותו קיימת, על אף שאינו אוסר את שערו בהנאה. וכמו שבמקרה שלא קיימת מצוות "קדוש יהיה" (כמו בנזיר שנצטרע) השער יהיה מותר בהנאה, כך גם במקרה שמלכתחילה השער בהכרח מותר בהנאה, ולא יוכל להיאסר, תחול הנזירות ללא מצוות "קדוש יהיה" של גידול השער (כמו במצורע שנדר נזירות). הדבר מוכרח, שהרי מצוות גידול השער ואיסור ההנאה ממנו תלויים זה בזה.

נוכל להקיש עיקרון זה גם למצב של נזירות הבאות אחת אחר השנייה, שבזמן שבין זריקת הדמים לבין הגילוח, חלה עליו הנזירות השנייה. נזירות זו מתחילה ללא מצוות העשה של "קדוש יהיה", וזה כיוון ששער הנזיר עדיין מיוחד לנזירותו הראשונה, ואסור לו בהנאה מכוחה. הוא אינו יכול לאסור את השער בהנאה מכוח הנזירות השנייה, מכיוון שהוא היה אסור עליו בהנאה בזמן קבלת אותה הנזירות, והוא כמי שנודר נזירות כששערו לא נתון ברשותו. ואז, בגילוח השער שבין הנזירות, הוא עובר רק על מצוות לא תעשה של "תער לא יעבור" ולא על מצוות העשה "קדוש יהיה".

מכוח זה מתבטלת קושייתו של המנחת חינוך, שהרי באותו זמן שבין הנזירות, חלות על הנזיר רק שתי מצוות בנוגע לגילוח, עשה המחייב את הגילוח ולא האוסר אותו. ובמקרה כזה מתקיים הכלל: "כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה – אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו – יבוא עשה, וידחה את לא תעשה" (נזיר מא, א ועוד), ויוכל הנזיר לגלח את שערו.

אמנם, בפתרון זה ישנן מספר בעיות: ראשית, לא הכרחי שהקדשת השער לנזירות הראשונה, שלכאורה מבטלת את מצוות "קדוש יהיה" לנזירות השנייה, דומה למקרה של נזיר שנצטרע. הרי נזיר שנצטרע מקבל זאת בעל כרחו, ולעומתו, אדם הנודר נזירות רבות

³ או, לדוגמה, התחייב לתת אותו בכתובת אשתו, כמקרה שמובא במסכת נדרים (סה, ב).

עושה זאת מעצמו. אפשר להגיד שדווקא מנזיר שנצטרע מתבטלת מצוות קדושת השער, מכוחה של הצרעת שבאה לו שלא מרצונו, אבל האדם עצמו לא יכול לבטל אותה בקבלתו נזירות באופן התנדבותי⁴. לכן פתרון זה של ה'פחד יצחק' דחוק במידת מה, וצריך עיון. כמו כן, ניתן לדייק בלשון הרמב"ם חילוק בין ההלכות בפרק, שהמנחת חינוך הבין שקשורות כולן יחד⁵, ואת החילוק הזה נראה להלן.

ז. קריאה נוספת ברמב"ם⁶

החזון איש (אבן העזר נזיר קלח, ח) מתייחס לאותה הלכה, ופשוט לו שכוונת הנזיר, שנזירותו השנייה תתחיל רק לאחר שיסיים לקיים את כל מצוות הנזירות הראשונה, כלומר גם לאחר הגילוח. ואפילו אם הנודר אמר בפירוש שהוא רוצה שתתחיל הנזירות השנייה מיד בזריקת הדמים, היא תתחיל רק לאחר הגילוח, בגלל הכלל שלפיו אין נזירות חלה על נזירות (נדרים יז, א). מכך רואים שבין זריקת הדמים, שמתירה את איסורי הנזירות הראשונה, לגילוח שמתחיל את השנייה, אכן מותר לנזיר לשתות יין ולהיטמא למתים.

כמו כן, הוא כותב במקום אחר (קלז, ד) על ההבדל בין הנודר נזירות עולם לבין הנודר 'כשער ראשו'. הנודר 'כשער ראשו' מגלח כל שלושים יום. נזיר עולם, כלומר, אדם שנודר נזירות לכל ימי חייו, יכול לגלח את שערו אחת ל"ב חודשים, אם מכביד עליו, ויחויב אז בגדרי תגלחת הטהרה (סדר הקורבנות וכו'), ולשיטת רבי נהוראי (ה, א) הוא מגלח כל שלושים יום. הוא מסביר שבנזירות עולם היתרו של הנזיר לאחר שלושים יום הוא רק בגילוח, ולא בשאר האיסורים, אך בנזירות 'כשער ראשו', תקופת הנזירות לא מסתיימת בזריקת הדמים, אלא רק לאחר הגילוח, וניתן לשתות יין ולהיטמא בין הזריקה לגילוח. גם מכאן נוכל לראות את שיטתו, לפיה נזירות שבאה לאחר נזירות אחרת, מתחילה רק לאחר הגילוח של הנזירות הראשונה. הוא נצרך לומר כן בגלל דבריו של המנחת חינוך, שהרי אם הנזירות השנייה תחול מיד בזריקת דמי קורבנות הראשונה, לא יוכל הנזיר לגלח את שערו, כאמור לעיל. נראה שקשה פה על הרמב"ם בכל מקרה. אם אסור לאותו נזיר (במספר נזירותיות מחולקות או בנזירות 'כשער ראשו') להיטמא ולשתות יין (כמו שנאמר בפרק ג' הלכה י"ח), איך יגלח? ואם מותר לו לגלח, מדוע שיאסרו עליו שתיית יין והיטמאות למתים?

קשיים אלו מובילים אותנו לקריאה אחרת בדברי הרמב"ם, שמשנה את פני הדברים.

⁴ באופן דומה, אדם הנודר נזירות בעודו מצורע, נזירותו והציוויים הנלווים לה, יחולו עליו רק לאחר סוף תקופת הצרעת וההיטהרות (כמו שמפורט באריכות בפרק י' ברמב"ם).

⁵ הוכחה לכך ניתן לראות בכך שפירוש ה'פחד יצחק' הג"ל מוסב על הלכה ו', שפותחת בענייני נזירות מרובות, ולא על הלכה י"ח.

⁶ בהבנת קריאה זו חידש ועזר לי הרב יונתן רוזין.

ראשית, נעמוד על חלוקת ההלכות ברמב"ם. נראה שיש הפרש מסוים בין מקרה של נודר מספר רב של נזירות, הנזכר בהלכה ו', לבין הנודר נזירות 'כשער ראשו', הנזכר בהלכה י"ח. כאמור, לפי דברי המנחת חינוך, נראה שדיניהם שווים. אם כן, מדוע לא סמך הרמב"ם את הנודר מאה אלף נזירות, שבמקרה שלו "אי אפשר שיחיה בזמן הזה הרי זה מונה אחת אחר אחת עד שימות", לבין הנודר נזירות 'כשער ראשו', שבעניינו כתב הרמב"ם: "יגלח כל שלשים יום ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח וכן עד שימות, ובכל תגלחת ותגלחת...". בנוסף, ניתן לראות חילוק מסוים בלשונו, שבנזיר הנודר מאה אלף נזירות כתב שמונה "אחת אחר אחת", ואילו בנזיר 'כשער ראשו' נאמר רק שיתחיל למנות נזירות שנייה ויגלח. כמו כן, ניתן עוד לדקדק בהלכה י"ח, ולתהות מדוע הוסיף הרמב"ם על המשפט "יגלח כל שלשים יום", שזהה לדבריו בהלכה ו' ולדברי המשנה הרלוונטית (ח, א), את המילים "ויתחיל למנות נזירות שניה ויגלח". לסיכום, אכן נראה שיש חילוק מסוים בין נזיר הנודר מאה אלף נזירות לנזיר 'כשער ראשו', ונסה לעמוד על הבדל זה.

נעיין במשנה שדנה בנזיר 'כשער ראשו':

הריני נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים - הרי זה נזיר עולם ומגלח אחת לשלשים יום. רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום, ואיזהו מגלח אחת לשלשים? האומר הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים.

(משנה נזיר א, ד)

מלשון המשנה נראה שתנא קמא ורבי מסכימים שהאומר 'הריני נזיר כשער ראשי' הוא כעין נזיר עולם, והם חולקים בעניין דקדוק דברי הנודר. לדעת תנא קמא הוא נודר נזירות כמספר שערות ראשו, ולרבי הוא אומר הריני נזיר 'כשער ראשי ממש', והוא נזיר לכל ימי חייו. כדי לגלח אחת לשלושים יום יצטרך לומר 'הרי עלי נזירות כשער ראשי', ובפירוש הוא מתכוון נזירות כמספר שערות ראשו. בפירושו למשנה (א, ד) כתב הרמב"ם שאכן נזיר זה הוא נזיר עולם, כי נדר נזירות רבות מאשר יוכל להשלים בחייו, אך הוא מגלח אחת לשלושים יום, כי שער ראשו או חול הים הרי הם נפרדים, ונדר נזירות כמספר זה. כלומר, מצד אחד הוא נזיר עולם, ומצד שני נזירותיו מחולקות, וחלה עליו מעין נזירות עולם מחולקת, ויגלח כל שלושים יום.

הרמב"ם מסביר את ההבדל בין נזיר עולם, שנדר לכל ימי חייו, לבין נזיר לזמן קצוב ומסוים, שנדר נזירות כאורך כל ימי חייו, לדוגמה לאלף שנה:

תגלחת בין שתי תקופות נזירות

ומה בין נזיר עולם לנזיר זמן קצוב שהנזיר לזמן קצוב אסור לגלח עד סוף ימי נזרו שנאמר כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו עד מלאת הימים ונזיר עולם אם הכביד שערו מיקל בתער משנים עשר חודש לשנים עשר חודש ומביא קרבנות שלש בהמות כשיגלח שנאמר והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבוד עליו וגלחו ואבשלום נזיר עולם היה ודבר זה הלכה היא מפי הקבלה ונזיר עולם שנטמא הרי זה מביא קרבן טומאה ומגלח תגלחת טומאה כמו נזיר לזמן קצוב.

(רמב"ם נזירות ג, יב)

בנוסף, הוא כותב בפירושו למשנה (א, ב), בנוגע לגילוח נזיר עולם: "ולא תחשוב זה הפך מה שאמר תער לא יעבור על ראשו לפי שהפסוק הזה אינו בנזיר עולם ואמנם בא במי שנדר לזמן קבוע כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו עד מלאת הימים".

כלומר, ישנו הבדל מהותי בין נזיר עולם לבין נזיר לזמן קצוב. לנזירות עולם אין קצבה, ואינה מוגדרת לאורך זמן מסוים. ניתן ללמוד מהפסוק "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו עד מלאת הימים אשר יזיר לה'..."⁷, שאיסור הגילוח חל רק על נזיר שיש לו 'מלאת ימים', כלומר יש קצבה לנזירותו, ונזיר עולם שאין לו 'מלאת ימים', אינו בכלל אזהרת "תער לא יעבור". אמנם, עדיין אסור הוא בגילוח כמו שאסור ביין ובטומאת מתים, ממצוות 'קדוש יהיה' שחלה "כל ימי נדר נזרו"⁷. אמנם הקלו עליו לגלח אחת לי"ב חודש אם הכביד שערו, וגם אז הוא מחויב, כאמור, בכל גדרי תגלחת הטהרה.

חילוק זה ניתן להקיש גם להבדל בין נזיר 'כשער ראשו', לבין נזיר מאה אלף נזירות. נזיר למאה אלף נזירות, על אף שלא יוכל להשלים את כולן בימי חייו, נזירותיו קצובות במספרן. מנגד, הנודר נזירות 'כשער ראשו' או 'כחול הים', על אף שיש מניין סופי לדברים אלו, אין להן קצבה, ולכן נזירות זו היא כעין נזירות עולם. אמנם, כמו שראינו קודם, זו נזירות עולם מחולקת, ולכן הוא מגלח כל שלושים יום. ומכאן נענית שאלתו של המנחת חינוך, שהרי אין לנזיר 'כשער ראשו' שום איסור לגלח כל שלושים יום, כמו שנזיר עולם רגיל מגלח אחת לי"ב חודש, כי הרי הוא ממש כנזיר עולם שאין לו 'מלאת ימי נזירות', ואין הוא בכלל האיסור "תער לא יעבור על ראשו". וברור שמהיתר הגילוח לא הותרו לו שאר איסורי הנזירות, שהיתר הגילוח לא בא לו מכוח סיום נזירות מסוימת (שהרי אין קצבה לנזירותו והיא לא תמה מעולם ולעולם לא תסתיים), אלא רק כקולא בנזירות עולם, שבמקרה זה חלה כל שלושים יום.

⁷ ראה ספרי על פרשת נשא, פסקה כ"ז: "כל ימי נזרו קדוש הוא לה' למה נאמר? לפי שהוא אומר עד מלאת הימים אשר יזיר לה' אין לי אלא מי שיש לו פסק לנזירותו נזיר עולם מניין ת"ל כל ימי נזרו להביא נזיר עולם".

לעומתו, בנודר מאה אלף נזירויות, חלות הנזירויות זו אחר זו, והנזירות השנייה תתחיל רק לאחר סיום הנזירות הראשונה בגילוח. על כך כתב הרמב"ם את דינו שראינו לעיל: "ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה ביין ולא מיטמא למתים" דווקא במקרה של נזיר 'כשער ראשו' שהוא כנזיר עולם, אבל נזיר מאה אלף נזירויות אכן יוכל באופן עקרוני לשתות יין ולהיטמא למתים בין זריקת הדמים לתגלחתו, שמסיימת את מעשי הנזירות הראשונה, ואז תתחיל הנזירות הבאה, בניגוד לדברי המנחת חינוך. אמנם מכיוון שלא יוכל לסיים את נזירויותיו בימי חייו, הוא יצטרך לנסות לקיים מספר מקסימלי של תקופות נזירות תוך כדי חייו, ויגלח מיד לאחר הזריקה. ובמקרה של מספר נמוך של נזירויות, אין הכרח שתתחיל הנזירות השנייה מיד בתום הראשונה⁸, ושם יוכל לשתות יין ולהיטמא למתים בין הזריקה לתגלחת.

לסיכום, לכאורה נראה לקשר בין נודר מאה אלף נזירויות לנודר 'כשער ראשו', שבשניהם נודר מספר נזירויות, רב מכדי שיוכל להספיק להשלימן בחייו. אמנם בשני סוגי הנזירות יש קצבה לכל נזירות ונזירות בפני עצמה, אך מספרן של הנזירויות בנודר מאה אלף נזירויות הוא קצוב, בניגוד לנודר 'כשער ראשו', שם אין לו קצבה. לכן בנודר 'כשער ראשו' נזירותו תהא כנזירות עולם, אך גילוחיו יהיו אחת לשלושים יום, שהרי שער הראש וחול היס הינם דברים נפרדים ומחולקים, כלשון הרמב"ם בפירושו לפרק א' משנה ב': "כאלו נדר בכך וכך אלפי נזירות שלא יוכל להשלימן בימי חייו, מכל מקום הרי הן מחולקות, ולפיכך הוא חייב לגלח כל שלשים יום ויביא קרבנותיו". ומשום שדווקא נזירות זו היא נזירות עולם, בניגוד לנודר מאה אלף נזירויות⁹, דווקא בענייניו כתב הרמב"ם שבכל תגלחת ותגלחת לא ישתה יין ויטמא למתים, ככל נזיר עולם שרק תגלחת מותרת לו כדי להקל בשערו.

עדיין יש לעיין בשאלת החזון איש, על ההבדל בין נזיר עולם לשיטת ר' נהוראי, שכאמור מגלח כל שלושים, לבין הנודר 'כשער ראשו', שכמו שראינו גם הוא נוהג כך. נראה שההבדל הוא שבנזירות עולם היתר הגילוח בא רק כדי להקל מעליו את שערו, ואינו מחויב בגילוח, אך בנזירות עולם מחולקת, חייב הנזיר 'כשער ראשו' לגלח כל שלושים ושלושים כדי שתחול עליו הנזירות הבאה, וזה נראה גם מלשון הרמב"ם שהוסיף בעניין זה¹⁰: "ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח וכן עד שימות". עולה מדבריו שחייב לגלח כדי שתתחיל הנזירות השנייה, והגילוח הוא חלק מהותי מהנזירות, ופעולת הגילוח היא

⁸ אולם על הנזיר לגלח כשהוא מביא את הקורבנות, שכל מעשי יום תגלחתו הם בעצם תגלחת הנזיר, ובכך שאינו מגלח את שערו הוא עובר על איסור "בל תאחר" ככל נדר אחר.
⁹ כמו כן אם נדר מספר מסוים אחר של נזירויות, או נזירות של מספר ימים מסוים.
¹⁰ סוף פרק ג' הלכה י"ח, לאחר שכתב שעליו לגלח כל שלושים.

זאת שמפרידה בין שתי תקופות הנזירות, אך עדיין אסור ביין ובטומאה, שהרי אין כאן "ימי מלאה", כאמור.

ח. סיכום

בעקבות הבנתו את דברי הרמב"ם, תמה המנחת חינוך בנוגע למקרה של נזירות רבות. הוא תהה באיזה חלון זמן יוכל הנזיר לגלח, שהרי, לכאורה, לפי הבנתו ברמב"ם, בכל סוג של נזירות מרובות, הנזירות השנייה מתחילה ברגע שמסתיימים איסורי הראשונה, כלומר בזריקת הדמים. ממילא אין שום פרק זמן בו גם איסורי הנזירות הראשונה לא חלים, בעוד הנזירות השנייה עוד לא התחילה, שבו יוכל לגלח, כיוון שחלות עליו מצוות עשה ולא תעשה האוסרות לגלח, בעוד רק מצוות עשה אחת שמתירה. ה'פחד יצחק' תירץ קושייה זו באופן נקודתי, ומצא סיבה להתיר את הגילוח למרות האיסור מהנזירות השנייה.

בסופו של דבר, מצאנו אפשרות הבנה נוספת בדברי הרמב"ם והגמרא, לפיה סיום הנזירות הוא אכן בתגלחת. כמו כן, יש חילוק בין מספר סוגים של נזירות מרובות. בנודר נזירות 'כשער ראשו', הוא ייחשב כנזיר עולם, עליו חלים האיסורים כל ימיו, חוץ מזה שצריך לגלח כל שלושים יום, משום שנדר בלשון של נזירות מחולקות (בניגוד לנזיר עולם רגיל, שההיתר לגלח הוא רק בשביל להקל על שערו). הוא מגלח כל שלושים יום ולא כל שנים עשר חודש ככל נזיר עולם, מכיוון שהלשון בה נדר מרמזת על נזירות מחולקות, ולא על נזירות אחת ארוכה. אמנם, משום שנדר בלשון של דבר לא קצוב, כגון שער ראשו או חול הים, ייחשב כנזיר עולם, ולכן אכן יוכל לגלח מדי שלושים יום.

לעומתו, אדם שנודר מספר גדול של נזירות, לדוגמה, מאה אלף נזירות, לא ייחשב כנזיר עולם, שהרי נדר מספר קצוב של נזירות. במקרה כזה, כל נזירות תסתיים בדיוק כמו שמסתיימת כל נזירות רגילה, דווקא בעת הגילוח, על אף שאיסורי הנזירות מפסיקים כבר בזריקת הדם שקודמת לגילוח. זאת מפני שהרי נזירות היא לא רק עניין של האיסורים, אלא גם של שם נזירות שאדם מקבל על עצמו, שמסתיים רק לאחר הגילוח, המצווה האחרונה אותה מקיים בנוגע לנזירותו. על כן הוא אכן יכול לגלח את שערו לאחר זריקת הדמים, בעוד הנזירות השנייה עדיין לא חלה, אך מכיוון שקיבל על עצמו נזירות יותר ממה שיוכל לקיים בימי חייו, יצטרך לגלח ולהתחיל את הנזירות השנייה מיד כשיסיים את הראשונה. כמו כן, גם נזיר למספר נזירות לא גבוה (לדוגמה שתי נזירות), יוכל לגלח אחר הזריקה, משום שהנזירות השנייה לא מתחילה עד אחרי הגילוח. הוא אכן יוכל להיטמא למתים ולשתות יין בין הזריקה לגילוח, אלא שאז יעבור על איסור "בל תאחר" בנדרים. אם כן, מצאנו אפשרות לנזיר במספר נזירות לגלח כדי לסיים את נזירותו.